

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Ghaznavid dynasty

Azizbek Tursunaliyev

third-year student of the History Faculty of the Namangan Branch of Tashkent
International University

azizokeng2005@gamil.com +998 90 020 13 76

Annotation: The article examines the formation of the Ghaznavid dynasty, its political development, and its role in the history of the region. The study analyzes the military power, economic life, and cultural traditions of the state during the reigns of Sabuktegin and Sultan Mahmud of Ghazni. The article also provides information about the Ghaznavids' campaigns in India and the political consequences of these expeditions. Furthermore, it covers the factors that led to the decline of the Ghaznavid state and the processes associated with its dissolution by the Ghurids. The findings demonstrate that the Ghaznavid state held an important place in the history of the medieval Islamic East.

Keywords: Ghaznavid dynasty, Sultan, Mahmud of Ghazni, Sabuktegin, Alp Tegin, Ghazna state, Ghurids, city of Ghazna, Persian culture, Islamic civilization, political stability.

G‘aznaviylar sulolasi

Toshkent Xalqaro Universitetining Namangan filiali

“Tarix” fakulteti uchinchi kurs talabasi

Tursunaliyev Azizbek

Annotatsiya: Maqolada G‘aznaviylar sulolasining shakllanishi, siyosiy rivojlanishi va mintaqa tarixidagi o‘rni yoritiladi. Tadqiqotda Sabuktegin va Sulon Mahmud G‘aznaviy hukmronligi davrida davlatning harbiy qudrati, iqtisodiy hayoti hamda madaniy an‘analari tahlil qilingan. Shuningdek, G‘aznaviylarning Hindistonga

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

qilgan yurishlari va bu yurishlarning siyosiy oqibatlari haqida ma’lumot beriladi. Maqola G‘aznaviyalar davlatining pasayishiga olib kelgan omillar va sulolaning G‘uriylar tomonidan tugatilishi bilan bog‘liq jarayonlarni ham o‘z ichiga oladi. Tadqiqot natijalari G‘aznaviyalar davlati o‘rta asr sharq tarixida muhim o‘rin tutganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: G‘aznaviyalar sulolasi Sulton, Mahmud G‘aznaviy, Sabuktigin, Alp Tegin, G‘azna davlati, G‘uriylar, G‘azna shahri, Fors madaniyati, Islom sivilizatsiyasi, Siyosiy barqarorlik.

Аннотация: В статье рассматриваются формирование династии Газневидов, её политическое развитие и место в истории региона. В исследовании анализируются военная мощь, экономическая жизнь и культурные традиции государства в период правления Сабуктагина и султана Махмуда Газневи. Кроме того, приводятся сведения о походах Газневидов в Индию и их политических последствиях. Статья также охватывает факторы, приведшие к упадку государства Газневидов, и процессы, связанные с его ликвидацией Гуридами. Результаты исследования показывают, что государство Газневидов занимало важное место в истории средневекового Востока.

Ключевые слова: Династия Газневидов, султан, Махмуд Газневи, Сабуктагин, Алп Тегин, государство Газна, Гуриды, город Газна, персидская культура, исламская цивилизация, политическая стабильность.

X asr oxiri — 11-asr boshlarida Markaziy Osiyo va Eron hududlarida siyosiy vaziyat murakkablashib, eski davlatchilik tizimlari asta-sekin zaiflashib borayotgan edi. Shu paytda Somoniylar davlati o‘zining qudratini yo‘qotib, uning yerlarida turli qudratli amirliklar, hukmdorlar paydo bo‘la boshladi. Shunday hududlardan biri — G‘azna (hozirgi Afg‘oniston hududi) edi. Bu yerda dastlab Somoniylar tomonidan tayinlangan Alp Tegin ismli harbiy boshliq faoliyat yuritdi. Alp Tegin o‘zining harbiy qobiliyatlari

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

bilan ajralib turar, Somoniylarning suyanchiq qo‘shinlaridan biri edi. Alp Tegin 962-yilda G‘aznaning de-fakto hokimi bo‘lib, bu hududni boshqarishni o‘z zimmasiga oldi. U bu yerda o‘z mustaqil hokimiyatini tashkil etishga intildi. Alp Teginning o‘limidan so‘ng uning o‘rnini egallagan Sebuktegin (Sabuktegin) 977-yilda G‘azna amiri (hokimi) etib tayinlandi. Sebuktegin dastlab Somoniylarga to‘liq bo‘ysungan bo‘lsa-da, vaqt o‘tishi bilan u de-fakto mustaqil davlat boshqaruvchisi darajasiga ko‘tarildi. Sebuktegin aslida turk kelib chiqishli bo‘lib, ilgari gulom (qul) sifatida xizmat qilgan. Biroq u o‘zining harbiy va ma‘muriy salohiyatini namoyon qilib, yuqori lavozimlarga erishdi va oxir-oqibat G‘azna hududida o‘z mustaqil sulolasini yaratdi. Sebuktegin o‘z hukmronligi davrida G‘aznaviy davlatining poydevorini mustahkamladi, hududiy kengayishlar uchun harbiy yurishlarni boshladi. Uning o‘g‘li Mahmud G‘aznaviy taxtga o‘tirgach, sulola o‘zining eng yuqori cho‘qqisiga chiqdi. Sebuktegin boshchiligida G‘aznaviy davlatining shakllanishi Somoniylar imperiyasining siyosiy zaiflashuvi va turk harbiy rahbarlarning ko‘tarilishi bilan bog‘liq bo‘ldi. Bu jarayonlar O‘rta Osiyoda siyosiy xaritaning tubdan o‘zgartirdi. Sebukteginning hokimiyatga kelishi va 977-yilda G‘aznaviy davlatining boshlanishi mintaqa tarixida yangi davrni boshlab berdi. Ushbu sulola keyinchalik markaziy hukumatga ega mustahkam davlat tizimini yaratdi, sharqiy Islom dunyosida o‘zining siyosiy va madaniy ta‘sirini kuchaytirdi. Sulola asoschisi Sebukteginning siyosiy mahorati va harbiy kuchi natijasida G‘azna viloyati mustaqillikni qo‘lga kiritdi, keyinchalik esa G‘aznaviy davlati hududi kengayib, O‘rta Osiyo va Shimoliy Hindistonga qadar yetdi. 977-yil tarixda G‘aznaviy davlatining tug‘ilishi, ya‘ni mustaqil davlat sifatida tashkil topishi sifatida e‘tirof etiladi. Sebukteginning hokimiyatga kelishidan so‘ng G‘aznaviy davlatining poydevori mustahkamlandi. U o‘zining harbiy salohiyati va ma‘muriy islohotlari orqali kichik viloyatlarni birlashtirib, mustahkam markazlashtirilgan davlat barpo qildi.

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

Sebuktegin o‘z vaqtida Somoniylar davlatidan mustaqillikni de-fakto qo‘lga kiritib, G‘azna va atrofidagi hududlarda hukmronlikni o‘rnatdi. Sebuktegin davrida G‘aznaviylar boshqaruvida Afg‘onistonning katta qismi, xususan G‘azna, Kandahor va Balx mintaqalari, shuningdek Eronning shimoliy-sharqiy hududlari nazoratga olindi. Uning harbiy yurishlari orqali hududiy kengayishlar amalga oshdi. Shuningdek, u o‘zining harbiy kuchi va siyosiy mavqeini kuchaytirib, boshqa turk va fors qabilalari orasida ham ¹nufuzga ega bo‘ldi. Sebuktegin o‘g‘li Mahmud G‘aznaviy (998–1030) taxtga o‘tirgach, davlatning kuchi keskin oshdi va hududiy kengayish yanada tezlashdi. Mahmud boshqaruvida G‘aznaviylar davlatining chegaralari shimolda Fors hududlari, janubda Hindiston shimoli va Panjobgacha kengaydi. Mahmud 17 marotaba Hindistonga yurishlar uyushtirib, o‘z davlatining boyligini oshirdi va siyosiy mavqeini mustahkamladi. Mahmud G‘aznaviy shuningdek, G‘azna shahrini madaniy va ilmiy markazga aylantirdi. U davrda mashhur olimlar va adiblar, xususan Al-Beruniy, Firdavsiy va boshqalar uning saroyida faoliyat yuritgan. Bu esa G‘aznaviylar sulolasining siyosiy qudrati bilan birga madaniy salohiyatining ham oshganidan dalolat beradi. Sebuktegin va uning vorislari davrida G‘aznaviylar davlatining hududi Markaziy Osiyoning janubiy qismi, Eronning sharqiy hududlari, Afg‘onistonning katta qismini, shuningdek Shimoliy Hindistonning ayrim qismlarini o‘z ichiga oldi. Bu davrda sulola o‘rta asr Sharqidagi eng qudratli davlatlardan biriga aylandi. Sulton Mahmud G‘aznaviy 998-yilda taxtga o‘tirgach, G‘aznaviylar sulolasining eng yorqin davrini boshqardi. U o‘zining harbiy mahorati, siyosiy qobiliyati va ma‘muriy faoliyati bilan davlatni kuchaytirdi hamda hududlarini kengaytirdi. Mahmudning hukmronligi davrida G‘aznaviylar imperiyasi shimolda Eronning sharqiy qismi, janubda Afg‘oniston,

¹ [Britannica — Mahmud G‘aznaviy haqida](#)

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

sharqda esa Hindistonning shimoli va Panjob hududlarini o‘z ichiga olgan katta hududga ega bo‘ldi. U Hindistonga qilgan yurishlari bilan mashhur bo‘lib, taxminan 17 marotaba bu hududga harbiy ekspeditsiyalar uyushtirdi. Bu yurishlar natijasida katta boyliklar va xazinolar qo‘lga kiritildi, shuningdek, mahalliy hind davlatlari ustidan siyosiy ta’sir o‘rnatildi. Mahmud G‘aznaviy nafaqat kuchli harbiy rahbar, balki madaniyat va ilm-fan homiysi sifatida ham tanilgan. Uning saroyida mashhur olimlar va shoirlar, jumladan, Al-Beruniy va Firdavsiy faoliyat olib bordi. Bu davrda G‘azna nafaqat siyosiy markaz, balki ilmiy va madaniy poytaxtga aylandi. Mahmudning homiyligi bilan Islom madaniyati va ilmiy merosi rivojlandi, bu esa uning imperiyasining gullab-yashnashiga katta hissa qo‘shdi. Sulton Mahmud o‘zining kuchli boshqaruvi bilan G‘aznaviyalar sulolasini O‘rta asr Sharqining eng kuchli davlatlaridan biriga aylantirdi. Uning yurishlari va siyosati keyinchalik Hindistonda Islom hukmronligining mustahkamlanishiga turtki bo‘ldi. Sulton Mahmud G‘aznaviy davrida G‘aznaviyalar sulolasi nafaqat harbiy va siyosiy jihatdan, balki iqtisodiy tomondan ham katta rivojlanishga erishdi. Eng muhim sabablaridan biri — Hindistonga qilgan ko‘plab harbiy yurishlari bo‘ldi. Bu yurishlar 1000-yillarning boshidan boshlab 1025-yilgacha davom etdi va jami taxminan 17 marotaba amalga oshirildi. Mahmudning Hindistonga qilgan yurishlari asosan shimoliy va markaziy Hindistondagi mahalliy hind davlatlarini nishonga olgan. Uning asosiy maqsadi Hindistondagi boyliklarni G‘aznaviyalar davlatiga olib kelish, shuningdek, Islomni bu hududlarda tarqatish va siyosiy ta’sirini kuchaytirish edi. Hindistonning ushbu hududlari o‘sha davrda boy va rivojlangan iqtisodiy markazlar hisoblangan, ularda ko‘plab zargarlar, hunarmandlar, savdogarlar va ishbiarmonlar yashardi. Yurishlar davomida Mahmud ko‘plab muhim shaharlarni

² [Encyclopaedia Iranica — Ghaznavids](#)

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

egalladi, jumladan, Multan, Panjob, Sind, Lahore va Dehlini o‘z nazoratiga oldi. Uning qo‘shinlari o‘z yo‘lida katta miqdorda boyliklar, oltin, kumush, qimmatbaho toshlar, madaniy va diniy qadriyatlar, shuningdek, mahalliy zodagonlarning mol-mulkini talon-taroj qildi. Ayniqsa, hindu shaharlarining xazinalari va saroy boyliklari G‘aznaviylar davlatining moliyaviy mustahkamligiga katta hissa qo‘shdi. Mahmudning yurishlari nafaqat iqtisodiy, balki harbiy va siyosiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo‘ldi. U Hindiston shimolida o‘ziga sodiq ma‘muriyat o‘rnatib, mahalliy hukmdorlarning kuchini kamaytirdi va yangi siyosiy tartib yaratdi. Bu yurishlar orqali Hindistonning shimoliy hududlari Islom madaniyati ta‘siri ostiga kirib, keyinchalik bu hududlarda mustahkam musulmon davlatlari, jumladan Dehli sultonligi paydo bo‘lishiga zamin yaratildi. Shuningdek, Mahmudning Hindistonga qilgan yurishlari Islom dunyosida uning obro‘-e‘tiborini oshirdi. U o‘zini Islomning himoyachisi sifatida ko‘rsatdi va musulmon mamlakatlari orasida hurmatga sazovor bo‘ldi. Biroq, bu yurishlar hind mahalliy aholisida va tarixchilarida salbiy qarashlar ham paydo qildi, chunki ular ko‘pincha talon-taroj va zo‘ravonlik bilan bog‘liq edi. Umuman olganda, Mahmud G‘aznaviyning Hindistonga qilgan yurishlari G‘aznaviylar davlatining siyosiy va iqtisodiy qudratini oshirishda muhim rol o‘ynadi, shuningdek, O‘rta Osiyo va Hindiston o‘rtasidagi madaniy va siyosiy aloqalarni mustahkamladi. G‘aznaviylar sulolasi, ayniqsa Sulton Mahmud davrida, nafaqat harbiy va siyosiy sohada, balki madaniy, ilmiy va dini sohalarida ham katta rivojlanishga erishdi. Mahmud G‘aznaviy o‘zining kuchli homiyiligi bilan G‘azna shahrini ilm-fan va madaniyat markaziga aylantirdi. Uning saroyida mashhur olimlar va adiblar, jumladan, fors shoiri Firdavsiy va buyuk olim Al-Beruniy faoliyat yuritdi. Firdavsiy o‘zining "Shahnoma" asari bilan fors tilida boy

³ [Britannica — Ghaznavid dynasty](#)

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

madaniy meros yaratdi, bu asar keyingi asrlar davomida fors adabiyotining eng muhim namunalari sirasiga kirdi. Al-Beruniy esa tarix, geografiya, astronomiya, matematika kabi sohalarda ko‘plab ilmiy asarlar yaratdi. Uning Hindiston madaniyati va diniy an‘analari haqidagi tadqiqotlari Islom va Sharq ilm-fanida katta ahamiyatga ega bo‘ldi. G‘aznaviylar sulolasi islom dinini himoya qilish va targ‘ib qilishni davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida belgiladi. Mahmud Hindistonga qilgan yurishlarini ko‘pincha Islomni yoyish maqsadida amalga oshirdi. Bu davrda G‘azna va unga qo‘shni hududlarda ko‘plab masjidlar, madrasalar qurilib, diniy hayot faol rivojlandi. Natijada, G‘aznaviylar sulolasi davrida Sharq Islom madaniyati va ilm-fani yangi bosqichga ko‘tarildi, bu esa keyinchalik yanada kengroq hududlarda, jumladan Hindiston subkontinentida ham Islom madaniyatining tarqalishiga katta turtki berdi.

G‘aznaviylar sulolasi dastlab Markaziy Osiyo, Eronning sharqiy qismi, Afg‘oniston va Shimoliy Hindiston hududlarini o‘z ichiga olgan katta davlat edi. Ammo 11-12-asrlarda siyosiy vaziyat va tashqi bosimlar sababli bu hududlar asta-sekin toraydi. Saljuq turklarning 1040-yildagi Dandankan jangida G‘aznaviylar mag‘lub bo‘lishi sulolaning shimoliy va g‘arbiy hududlarini yo‘qotishiga olib keldi. Bu jangdan so‘ng G‘aznaviylarning qudrati sezilarli darajada pasaydi va ular ko‘proq faqat G‘azna va unga yaqin atrofdagi hududlarga cheklanishdi. Keyingi asrlarda G‘uriylar sulolasi kuchayib, G‘aznaviylar hududlarining ko‘plarini egallab oldi.⁴ Natijada, G‘aznaviylar davlatining hududi faqat Afg‘oniston va Hindiston shimoli bilan chegaralanib qolgan kichikroq davlatga aylandi. Bu torayish jarayoni sulolaning siyosiy zaiflashuvi va hududlarni himoya qilishdagi qiyinchiliklar bilan bog‘liq edi. Hududlarning torayishi nafaqat siyosiy qudratning kamayishiga, balki iqtisodiy va

⁴ Frye, R. N. — *The History of Ancient Iran*

**“ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO‘NALISHLARI” nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

madaniy ta'sirning ham pasayishiga sabab bo'ldi. Shunday qilib, G'aznaviyalar sulolasi o'zining avvalgi keng hududlarini yo'qotib, oxirgi davrlarida faqat Hindistonning shimoli va Afg'oniston bilan chegaralanib qolgan kichikroq siyosiy birlik sifatida mavjud bo'ldi. G'aznaviyalar sulolasi o'zining qudrat davridan so'ng asta-sekin zaiflashib bordi. Mahmud G'aznaviydan keyingi hukmdorlar davlatni mustahkamlashga harakat qilsalar-da, ichki nizolar, saroydagi raqobat va tashqi bosimlar tufayli siyosiy barqarorlik susayib ketdi. Ayniqsa, Seljuq turklari kuchayib, G'aznaviyalar ustidan bosim o'rnatib boshladi. 1040-yilda Dandankan jangi bo'lib o'tdi. Bu jangda G'aznaviyalar Saljuq qo'shinlariga yutqazdi va shu bilan ko'plab hududlarini yo'qotdi. Bu mag'lubiyat sulolaning siyosiy va harbiy qudratining pasayishiga sabab bo'ldi. 12-asr oxirlariga kelib, G'aznaviyalar davlatining hududi qisqarib, faqat Afg'oniston va Hindiston shimoliy hududlariga cheklana bordi. Sulola o'zining asosiy markazi bo'lgan G'azna va Lahorni saqlab qolish uchun kurash olib bordi, ammo bu shaharlarni 1186-yilda G'uriylar sulolasi qo'shinlari egallab oldi. G'uriylar sulolasi o'z navbatida G'aznaviyalarning zaiflashgan hududlarini egallab, yangi siyosiy markaz sifatida paydo bo'ldi. Ular ham hududni yanada kengaytirib, keyinchalik Dehli sultonligi va boshqa yirik musulmon davlatlarining paydo bo'lishiga turtki bo'lishdi. Shunday qilib, 1186-yil G'aznaviyalar sulolasining tugash va G'uriylar sulolasi davriga o'tishining ramziy sanasi sifatida tarixga kirdi. Bu o'tish Markaziy Osiyo va Shimoliy Hindiston tarixida yangi davrning boshlanishini belgilaydi.

Xulosa

G'aznaviyalar sulolasi O'rta asr Sharqining eng kuchli davlatlaridan biri bo'lib, 10-asr oxiridan 12-asr oxirigacha hududiy kengayish, siyosiy mustahkamlik va madaniy yuksalish davrini boshdan kechirdi. Sulola Sebuktigin asos solgan bo'lsa, uning o'g'li Mahmud G'aznaviy davrida eng yuqori cho'qqiga chiqdi. Mahmudning Hindistonga

**"ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLAR VA TEXNOLOGIK
TARAQQIYOTNING USTUVOR YO'NALISHLARI" nomli Respublika
ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-1, 2026**

qilgan yurishlari davlatning iqtisodiy va siyosiy qudratini oshirdi, Gʻazna esa ilm-fan va madaniyat markaziga aylandi. Biroq 12-asrda ichki nizolar, tashqi bosimlar, ayniqsa Seljuq va Gʻuriylar kuchayishi natijasida sulola zaiflashib, hududlari toraydi. 1186-yilda Gʻaznaviylar sulolasi tugab, uning oʻrnini Gʻuriylar sulolasi egalladi. Gʻaznaviylar davri Markaziy Osiyo va Hindiston oʻrtasidagi madaniy va siyosiy aloqalarning shakllanishida muhim ahamiyatga ega boʻldi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

- 1 **Bosworth, C. E.** — *The Ghaznavids: Their Empire in Afghanistan and Eastern Iran 994–1040*
- 2 **Kennedy, Hugh** — *The Prophet and the Age of the Caliphates*
- 3 **Encyclopaedia Iranica** — maqolalar toʻplami: "Ghaznavids"
- 4 **Bosworth, C. E.** — *The Later Ghaznavids: Splendour and Decay*
- 5 **Frye, R. N.** — *The History of Ancient Iran*